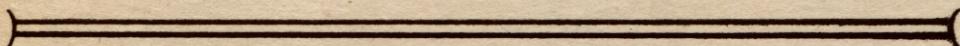

ЗБОРНИК

ИСТОРИЈСКОГ МУЗЕЈА СРБИЈЕ

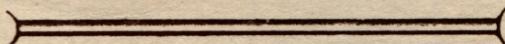
СЕРГИЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ

НОВЧАНА ПОМОЋ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ
ИНТЕРНАЦИОНАЛЕ СРПСКОМ
СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКОМ ПОКРЕТУ
У ВРЕМЕ БАЛКАНСКИХ РАТОВА

SERGIJE DIMITRIJEVIC

FINANCIAL ASSISTANCE OF SOCIALIST
INTERNATIONAL TO SERBIAN SOCIAL-DEMOCRATIC
MOVEMENT DURING BALKAN WARS

17-18

БЕОГРАД 1981.

Сергије Димитријевић

НОВЧАНА ПОМОЋ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ИНТЕРНАЦИОНАЛЕ СРПСКОМ СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКОМ ПОКРЕТУ У ВРЕМЕ БАЛКАНСКИХ РАТОВА

У време првог балканског рата Српска социјалдемократска партија а исто тако и постојећи синдикални савези радничке класе окупљени око Главног радничког савеза, на који се ова партија ослањала, запали су у тешку материјалну ситуацију. Сви су они услед мобилизације својих чланова и престанка прилива чланарине остали без новчаних средстава потребних за њихово деловање.

Уз то се, из истих разлога — услед мобилизације припадника српског социјалдемократског радничког покрета — изменила и новчана ситуација „Радничких новина“, званичног органа Српске социјалдемократске партије и Главног радничког савеза. Овај лист излазио је до првог балканског рата као дневник, а од његовог почетка издаван је два пута недељно. Уз то је број претплатника спао на 800.¹

Зато се Д. Лапчевић, као ратни секретар ССД партије, обрачио 24. децембра 1912 (по новом календару) Међународном социјалистичком бироу и братским партијама (Друге) Интернационале тражећи новчану позајмицу, неопходну за послератну акцију партије и синдиката везану за последице рата, за „борбу против шовинизма и варварства разбуктаних ратом, а такођер, против појачаног милитаризма“. Уз то је посебно поменуо да је новац потребан и ради обезбеђења излажења „Радничких новина“, и приспелог дуговања од 70.000 франака (тј. златних динара) за исплату Социјалистичког радничког дома, без чега би изгубили овај објекат који вреди 200.000 франака,² као и престиг који партија ужива.³

¹ Писмо Ж. Топаловића упућено из гарнизона у Крушевцу 10. марта 1913. Карлу Кауцком у Берлин. — Оригинал у Међународном институту за социјалну историју у Амстердаму.

² Упореди уговор о куповини зграде и земљишта у Макензијевој улици бр. 3 — где је касније отворен Социјалистички раднички дом (данас прерађена зграда биоскопа „Славија“) — који су 23. септембра (6. октобра) 1911. потписали Д. Туцовић и Д. Лапчевић као овлашћени представници ССД партије и ГР савеза. — АС, Фонд СДП, бр. 109.

Из извештаја Главне партијске управе поднетог X конгресу ССДП (јануара-фебруара 1914) видимо да је и тапија овог имања била „оптерећена хипотеком Управе фондова за 55.000 динара“. — Историјски архив КПЈ III, 281.

³ Прилог бр. 1. — Писмо Драгише Лапчевића, ратног секретара Српске социјалдемократске партије, упућено 24. децембра 1912 (по новом календару) Међународном социјалистичком бироу у Брисел (на немачком):

Српска Социјалдемократска Партија
Београд
(Штампано заглавље)

Једновремено се ССД партија обратила 25. децембра 1912 (по новом календару) Социјалдемократској партији Немачке⁴ и Социјалдемократској партији у Аустрији⁵ тражећи позајмицу.

Београд, 24. децембар 1912.
Међународном Бироу, Брисел

Поштовани другови,

Рат је потпуно руинирао нашу партију и наше синдикате. Мобилизација је готово све чланове отргла од нас малобројних који су остали и чланарина не притиче више у касе. Партија је не само остала без свих прихода којима су покривани трошкови и одржавање, већ су иссрпене и њене резерве и њен последњи кредит коришћен за издавање и излачење њеног партијског органа. Можемо да констатујемо са задовољством да је наша партија у овим тешким околностима извршила свој задатак и створила услове за успех њене послератне агитације. Али сада, на крају рата, кад је потребно све уложити да би партија и покрет могли, на једној страни, да искористе последице рата, на другој страни — да воде борбу против ратом разбукталог шовинизма и варварства, а такође против појачаног милитаризма, наша партија није у стању да то учини, пошто не располаже потребним материјалним средствима и расположивим кредитом, пре свега реч је о нашем централном органу „Радничким новинама“, који штампамо са великим губицима и напорима а он је без средстава.

При томе, ми ћemo одмах по престанку мораторијума морати да исплатимо за наш Народни дом суму од 70.000 франака; у противном, јавила би се опасност да га изгубимо, што би било за нашу партију несагледива штета, не само зато што би то имање, вредно око 200.000 франака, дошло у питање, већ и зато што би, очевидно, довело у питање и углед који је партија стекла у свим слојевима народа захваљујући снази њеног отпора, утицаја на јавне послове и друштвени живот Србије.

Кад дође до демобилизације, читаву годину нећemo моћи да рачунамо на (материјалну) подршку наших људи, јер су они у рату материјално упропашћени или задужени, а редовно пословање и боље животне могућности нећe постојати у земљи у току 1—2 године.

Поштовани другови,

Молимо вас да у овој тешкој нужди обратите пажњу на нас и предузмете кораке код братских партија Интернационале за добијање потпоре.

Нама су као помоћ потребна већа новчана средства: за орган (Партије), пошто ћemo у току целе године имати да савладамо велике политичке и материјалне тешкоће; и за исплату дугова за куповину Народног дома. Изјављујемо да ћemo сваку новчану помоћ коју будемо добили сматрати не као поклон, већ као позајмицу, са обавезом да сав износ вратимо, са великим захвалношћу, што нам пре буде могуће.

Са партијским поздравом
За Српску социјалдемократску партију,

Секретар
Драгиша Лапчевић

Оригинал у архиви К. Ојсманса, примљен 30. децембра 1912. и заведен у Деловодном протоколу МСБ-а под бр. 10511.

⁴ Ове смо податке нашли у писму које је Д. Лапчевић упутио 25. децембра 1912. Карлу Кауцком у Берлин. — Оригинал у преписци Карла Кауцког у Међународном институту за социјалну историју у Амстердаму.

Да се ССДП обратила непосредно Социјалистичкој партији Немачке видимо и из писма секретара ове партије Хермана Милера упућеног 10. јануара 1913. МСБ-у.

⁵ Да се ССДП обратила Социјалдемократској партији у Аустрији видимо из писма Скарета упућеног 15. јануара 1913. МСБ-у.

У писму Д. Лапчевића упућеном 9. јануара 1913. Карлу Кауцком у Берлин, наведено је да се Главна партијска управа ССДП обратила Међународном социјалистичком бироу, немачкој и аустријској партији.

Осврнимо се на даљи историјат ових молби за помоћ, тј. по-зајмицу.

К. Ојсманс, секретар Међународног социјалистичког бироа, који је примио сличну молбу за помоћ и од бугарских широких социјалиста,⁶ после добијања сагласности од Извршног комитета МСБ-а, обратио се посебним умноженим циркуларом № 1, датираним: јануар 1913, а послатим 8. јануара 1913 (датум са четвртастог печата МСБ-а) „Секретарима свих учлањених партија“, приказујући ситуацију две поменуте партије, апелујући „на солидарност партија Интернационале“, изражавајући своју готовост да пренесе примљене новчане пошиљке поменутим партијама,⁷ и приложући редиговане и умножене текстове писама Д. Лапчевића и Ј. Саказова на три језика (француски, немачки и енглески).

Пре него што је отпочела ова акција међународне социјалистичке солидарности, Извршни комитет Мађарске секције Социјалистичке партије Америке (у ствари, САД) послao је 3. децембра 1912. писмо К. Ојсмансу и доставио му у име „секција које говоре страним језицима Социјалистичке партије Америке“

⁶ Писмо Ј. Саказова од 11. децембра 1912, заведено у Деловодном протоколу Друге интернационале под бр. 10490.

⁷ Прилог бр. 2. — Умножено циркуларно писмо Камија Ојсманса, секретара Међународног социјалистичког бироа, датирано јануара 1913, а упућено 8. јануара 1913. секретарима свих партија учлањених у Другу интернационалу (на француском):

Циркулар № 1. Јануар 1913.

Секретарима свих учлањених партија

Драги грађани,

Приложена писма другова Д. Лапчевића и Саказова сведоче о осуди у коју је рат довео социјалистичке партије Србије и Бугарске. Наши кадрови су десетковани, наше групе дезорганизоване, наше дело руинирано, наше касе су празне.

Зато постоји императивна потреба да се поправи штета а наши другови оспособе да реорганизују партију и синдикат, као и да обнове и појачају пропаганду. Овај задатак је утотицо потребнији и хитнији пошто би рат могао да привремено ојача шовинизам.

Да би се ова ствар добро водила, наши пријатељи морају располагати материјалним средствима, која они не могу тренутно сами да набаве код себе.

Зато упућујемо апел за солидарност партија Интернационале према њима. Надамо се да ће овај апел бити услишен, утолико пре јер се наши српски другови обавезују да врате новчане суме које бисте им позајмили чим савладају тешкоће у којима се сада копраџају.

Секретаријат Међународног социјалистичког бироа радо ће сакупити новчана средства која ће му бити послата у овом циљу и пренеће их секретарима српске и бугарске партије.

Братски,
Секретар МСБ-а
Кам. Ојсманс

Поред потписа налази се четвртасто уоквирен печат на коме је на три поменута језика исписано: Међународни социјалистички биро (и адреса секретаријата), Народни дом Брисел, а у средини датум: 8. јануар 1913.

Свежањ оригиналних умножених примерака циркуларног писма на француском, немачком и енглеском налази се у архиви К. Ојсманса.

антиратну резолуцију, једногласно прихваћену на протестном митингу „против рата“ одржаном 1. децембра 1912. у Чикагу, са молбом да се она објави у партијском органу, као и 27 долара примљених на овом протестном митингу, са молбом „да се горња сума пошаље на руке наших партијских другова који живе на Балкану“.

Приложену антиратну протестну резолуцију потписали су у име „усељених грађана Чикага, окупљених на масовном митингу“ секретари Мађарске, Југословенске („Frank Petrich, So. Slavie Translator sec'y“), Италијанске и Польске секције.⁸

На писма две поменуте балканске социјалдемократске партије у којима је тражена новчана позајмица, која су била дочувана свим социјалистичким партијама Друге интернационале и пропраћена апелом Међународног социјалистичког бироа, одавала су се многе социјалистичке партије и радничке организације обећавајући или шаљући своју помоћ преко МСБ-а или непосредно овим двема партијама.

Ми смо у Архиву Друге интернационале (тј. у архиви К. Ојсманса), поред писама у којима су поједине партије изражавале своју готовост да се придруже овој акцији и поднеле предлоге надлежним органима покрета у том смислу, или одложиле слanje помоћи за крај рата (нпр., Socialdemokratiska Arbetarepartiet Шведске — 18. II 1913; Socialdemokratisk Forbund Данске — 2. X 1913), нашли и писма у којима се помињу конкретне новчане пошиљке поједињих социјалистичких организација или партија.

Када саберемо ове пошиљке, видимо да су преко МСБ-а послали новчану помоћ двема поменутим партијама (ССДП и угарским широким социјалистима):

1. Parti socialiste (Белгија) — (2 пошиљке) 1.000 франака
2. Финска социјалдемократска партија (Suomen socialidemokratinen Puolue) — 1.500 франака
3. The Labour Party (Енглеска) — 5.000 франака (односно 200 £)
4. The Socialist Party (САД) — (8 пошиљки) 3.609,97 франака (односно 700,42 \$)
5. Trades Union Congress Parliamentary Committee (Енглеска) — 2.425 франака (односно 97 £)
6. National Finnish Socialist Organization (секција Социјалистичке партије САД) — (4 пошиљке) 361,05 франака (односно 652,45 \$)
7. Социјалистичка партија Италије — 100 франака
8. Socialdemokratiska Arbetarepartiet (Шведска) — 2.768,17 франака (односно 2.000 круна)
9. Социјалдемократска партија Угарске — 1.000 франака
Свега 20.764,19 франака (односно златних динара)

⁸ Писмо Мађарске секције Социјалистичке партије Америке и приложена резолуција, послати 3. XII. 1912. К. Ојсмансу (оба документа на немачком).

Посебан одзив финских социјалиста из њихове земље и њихових организација из Америке у слању ове помоћи објашњавамо тиме што су се ССДП и други балкански социјалисти залагали за права малих народа и водили борбу против колонијалне политike великих сила, укључујући међу њих и царску Русију.

Trades Union Congress Parliamentary Committee (Енглеска) сакупио је још 3.514 марака за Бугаре и Србе, али се није одлучио коме да их пошаље, МСБ-у (тј. К. Ојсмансу) или Међународном синдикалном секретаријату (тј. К. Легијену), те је тражио инструкције у том смислу.⁹

Напомињемо да су све досад побројане партије и организације слале новац у облику помоћи, а не као позајмицу.

Социјалистичка партија Француске је преко писама Луја Дубреја (Louis Dubreuilh) од 14. II 1913. изразила своју готовост на међународну солидарност, али је затражила „да се ова солидарност манифестије према целом пролетаријату погођеном овим ратом“.

У вези с тим, Стална административна комисија ове партије овластила је Л. Дубреја да пита МСБ „да ли је од њега на исти начин тражена помоћ Радничке партије Солуна (С.Д.: у ствари, Социјалистичке федерације у Солуну) или од других балканских група које се сматрају социјалистима (se reclamant du Socialisme international).“

У одговору К. Ојсманса од 31. марта 1913. стоји да су „другови из Турске и Грчке исто тако тражили новчану помоћ (apel de fonds)“, али су њихови захтеви „дошли после нашег одговора на ваше питање од 14. фебруара (писмо од 15. II 1913 — да су само Срби и Бугари тражили помоћ) — чиме је захтев за помоћ постао значајнији“.¹⁰

У вези са повећањем броја балканских молби за помоћ, у Деловодном протоколу МСБ-а забележен је под № 10563 извод из писма Ј. Саказова од 30. јануара 1913. (sic!) у коме он „изражава жаљење што ће добити само 1/4 новца који ће се сакупити“.

Молбама за помоћ придржали су се и социјалисти из Солуна.¹¹

⁹ Наведено писмо енглеских Trade Unions од 28. априла 1913. упућено МСБ-у и његов извод, заведен у Деловодном протоколу МСБ-а под бр. 10684.

¹⁰ Оригинал првог писма и копија другог нађени у архиви К. Ојсманса.

¹¹ Извод из писма Хазана од 1. марта 1913, заведен у Деловодном протоколу КСБ-а под бр. 10611.

Из једног писма енглеске Лабуристичке партије од 8. марта 1913, заведеног у Деловодном протоколу МСБ-а под бр. 10617, видимо да су социјалистичке партије Солуна и Грчке тражиле од ње помоћ.

Слични захтеви ових двеју социјалистичких партија били су упућени и Социјалдемократској партији Немачке — о чему сведочи писмо Х. Милера упућено 20. марта 1913. МСБ-у. (Извод из тог писма заведен у Деловодном протоколу МСБ-а под бр. 10617).

Због овакве ситуације — повећања броја балканских социјалистичких покрета који су тражили помоћ — дошло је до нових новчаних пошиљки намењених „балканским друговима“ или „балканским социјалистима“. То су биле:

1. Parti Socialiste (Француска) — 200 франака
2. Soziald. Partei der Schweiz (4 пошиљке) — 2.369,60 франака
3. Социјалдемократска организација из Гана (копија писма К. Ојсман-са на фламанском) — 100 франака
Свега 2.569,60 франака (односно златних динара)

У лето 1913. године, 29. јула/4. августа 1913 (sic! грешка у датуму), Д. Лапчевић понова пише МСБ-у јављајући да је мир склопљен и молећи да им пошаљу оно што је стигло као помоћ од братских партија.¹²

Већ 17/30. августа 1913. јавио је Д. Лапчевић К. Ојсмансу да је примио 1.500 финских марака.

Од тога тренутка, у више наврата, ССД партија је примила од Међународног социјалистичког бироа следеће новчане износе:

Ред. бр.	Датум слања (по новом календару)	Датум пријема	Износ	Валута
1.	23 VIII 1913.	17/30. VIII 1913.	1.500	финских марака
2.	23. IX 1913.	13/26. IX 1913.	2.500	франака
3.	9. XII 1913.	послата признаница: 10. I 1914.	4.600	франака
Свега			8.600	франака (односно 430 наполеона)

¹² Прилог бр. 3. — Писмо Драгише Лапчевића упућено из Београда 29. јула/11. августа 1913. Међународном социјалистичком бироу у Ерисел (на немачком):

Српска социјалдемократска партија

Београд

(Штампано заглавље)

29. јул/4. август

Међународном социјалистичком бироу

Поштовани другови,

Још у зиму прошле године обратили смо се Вама са молбом за новчану помоћ од братских партија.

Сада је мир склопљен и ових дана морамо да обавимо (*übergeben*), после пуних десет месеци, неодложни посао који је добио велике размере. Зато Вас молимо да нам одмах, првом поштом, пошаљете помоћ — ако је нешто дошло.

Истовремено Вас молимо да сваку братску партију која је обећала неку новчану помоћ подсетите да је дошао тренутак да своје обећање испуни.

Са социјалдемократским поздравом
за Главну партијску управу
Д. Лапчевић

Оригинал у архиву К. Ојсманса, примљен у МСБ-у 16. августа 1913. и заведен у Деловодном протоколу под № 10886.

У ствари, ССД партија је добила од МСБ-а 10.200 франака (односно 510 наполеона), али је износ од 1.600 франака задржан на рачун ненаплаћене чланарине за учешће у Интернационали за 1910—1913. годину. (Ова се котизација рачунала 100 франака по гласу који је поједина партија имала у Интернационали.)

На тај начин сакупљени новац у МСБ-у за помоћ балканским социјалистима у вези с апелом из циркуларног писма бр. 1 из 1913 (тзв. Балкански фонд) био је распоређен на следећи начин:

Коме послато	Одбијено на рачун заостале чланарине	Укупно дато
1. ССДП	8.600	10.200 frs
2. Бугарски широки социјалисти (Боролијев)	4.300	5.000 frs
3. Бугарски тесни социјалисти (Кирков)	4.000	5.100 frs
4. Социјалистичка федерација у Солуну (Хазан)	1.000	1.000 frs
5. Јерменска социјалистичка организација у турској „Daschnaktozntiom“	—	400 frs
6. Неутврђено, вероватно Социјалистичка федерација у Солуну	око 450	око 450 frs
Свега	18.650	3.700 око 22.350 frs

Међународни социјалистички биро је сакупио, на основу циркуларног писма бр. 1 из 1913. године, 22.381,05 франака. Од тога је (после одбитака поштанских трошкова — око 31,05 фр.) послато балканским партијама око 22.350 франака (односно око 1.117,5 наполеона).¹³

Напомињемо да се у време балканских ратова и Социјалдемократска странка Босне и Херцеговине (тј. Б. Хрисофовић) обратила 10. маја 1913. МСБ-у за новчану помоћ, пошто су њене организације, услед прогона којима су биле изложене, биле руиниране. У одговору на циркуларно писмо МСБ-а бр. 5 из 1913, ова партија је добила од Финаца 500 франака, а од Швеђана 1.384,08 франака (односно 1.000 шведских круна), тј. укупно 1884,08 франака (односно нешто више од 94 наполеона).¹⁴

¹³ Израчунато на основу копија сачуваних писама и извода тих писама заведених у Деловодном протоколу Друге интернационале под бр. 10886, 10938-40, 10957 и 11152.

Неке новчане суме са нашег претходног списка (по пошиљаоцима) нису ушли у овај обрачун, пошто су стигле после његовог закључења 9. децембра 1913.

¹⁴ Оригинална писма или изводи из писама заведених у Деловодном протоколу Друге интернационале под бр. 10710, 10740, 10755, 10807 и 10822.

Напомињемо да је мобуле Социјалдемократске странке Босне и Херцеговине подржала и Социјалдемократска странка у Аустрији. — Оригинално писмо А. Немеца од 20. маја 1913, регистровано у Деловодном протоколу Друге интернационале под бр. 10726.

Задржимо се на социјалдемократским партијама којима се ССД партија непосредно обратила за позајмицу, као и онима које су јој непосредно послале помоћ. Ми смо нашли у архиви Друге интернационале податке о три такве партије.

Прва је била *Социјалдемократска партија Немачке*. На основу писма Хермана Милера (Herman Müller), упућеног 10. јануара 1913, видимо да је руководство ове партије добило молбе за позајмицу од руководства (Vorstand) српске и бугарске социјалдемократије. „Ми смо јавили у Београд и Софију да смо спремни да подржимо наше другове, и замолили смо их да нам јаве каква је ситуација чим се заврши ратно стање у балканским земљама и створе услови за слободно деловање (damit freie Bahu), за штампу и организације. По добијању близих обавештења одлучићемо о висини новчане суме, а новац ћемо послати непосредно нашим друговима у Бугарској и Србији.“¹⁵

Друга је била *Социјалдемократска радничка партија у Аустрији*. На основу писма друга Скарета, упућеног 15. јануара 1913. К. Ојсмансу, видимо да је ова партија добила писмо Д. Лапчевића „у коме нас обавештава о очајном стању (Notstand) у коме се налазе српске партијске организације. Ми смо решили на брузу руку да им пошаљемо прилог од 1.000 (аустријских) круна; свесни да наша потпора ни издалека не покрива тадашње потребе српских партијских другова, ми ишак за тренутак нисмо могли више од тога да пошаљемо“.

Једновремено, у вези са циркуларним писмом МСБ-а од 8. јануара 1913, они детаљније оправдавају свој став. „С обзиром на вишемесечно ратно хушкање које се води у Аустрији и из тога настало беспримерно привредно стање, сада морамо свуда обезбеђивати материјалну помоћ, што код нашег тако ограниченог финансијског стања није лако остварити. Зато нисмо могли да пошљемо у Србију више од наведеног.

У вези са већ пруженом потпором и нашим властитим слабим финансијским стањем, јављамо вам да ми с обзиром на друге обавезе нисмо тренутно у стању да учнимо више од тога.“¹⁶

Трећа је била *Социјалдемократска партија Румуније*. Крста Раковски јавио је 2/15. априла 1913. да је у вези са апелом МСБ-а (циркуларно писмо бр. 1 из 1913) ова партија послала непосредно Србима помоћ од 200 франака, а Међународном синдикалном секретаријату у Берлин (К. Легијену) 200 франака за два бугарска синдикална савеза (тесни и широки). Једновремено, изражавају наду да ће са временом моћи да пруже већу помоћ.¹⁷

¹⁵ Оригинално писмо партијског руководства Социјалдемократске партије у Аустрији (на немачком) упућено 15. јануара 1913. Међународном социјалистичком Бироу у Брисел.

¹⁶ Оригинално писмо секретара Социјалдемократске радничке партије у Аустрији (на немачком) упућено 15. јануара 1913. Међународном социјалистичком бироу у Брисел и заведено у Деловодном протоколу МСБ-а под бр. 10547.

¹⁷ Оригинално писмо К. Раковног упућено 2/15. априла 1913. МСБ-у и извод заведен у Деловодном протоколу Друге интернационале под бр. 10656.

Осврнимо се на онај део интернационалне радничке помоћи који је ишао преко Међународног синдикалног секретаријата у Берлину.

Из документације МСБ-а, која не садржи даље податке о примитку поменутих 3.514 марака сакупљених за Бугаре и Србе које је Trades Union Congress Parliamentary Committee (из Енглеске) намеравао да пошаље преко МСБ-а или Међународног синдикалног секретаријата, може се закључити да су они послали овај новац преко овог другог.

О другим новчаним износима послатим К. Легијену нема података у архиви МСБ-а.

Из писма Ј. Саказова упућеног 11/24. марта 1913. МСБ-у и писма К. Ојсманса упућеног 29. марта 1913 (по новом календару) представницима једне грчке социјалистичке групе (Felicia Scatcherd) видимо да је Карл Легијен намеравао да по окончњу рата лично дође на Балкан (тј. Софију) да би поделио новчану помоћ синдикалним централама.¹⁸

Од новчане помоћи прикупљене од стране Међународног синдикалног секретаријата Главни раднички савез Србије добио је „30.000 динара (тј. 1.500 наполеона) за обнављање нашег покрета“. Ову су помоћ примила два делегата ГРС која су учествовала на интербалканској конференцији земаљских синдикалних секретара, одржаној у октобру 1913. у Бечу. Њима је К. Легијен, секретар Синдикалне интернационале, предао ову помоћ 18. октобра 1913.¹⁹

Сем тога, и поједини струковни синдикални савези добили су у периоду балканских ратова новчану помоћ од међународних струковних централа.

Десети конгрес Српске социјалдемократске партије, одржан 12—14. фебруара (30—31. јануара и 1. фебруара) 1914., саслушавши извештај Главне партијске управе о међународној моралној и материјалној помоћи од братских партија у време балканских ратова,²⁰ изразио је своју захвалност Међународном социјалистичком бироу посебним телеграмом.

Текст тога телеграма доставио је К. Ојсманс посебним циркуларним писмом (умноженим на три језика: француски, немачки и енглески) свим партијама учлањеним у Другу интернационалу.²¹

¹⁸ Деловодни протокол Друге интернационале, бр. 10634-5.

¹⁹ Извештај управе Главног радничког савеза поднет VII синдикалном конгресу, одржаном 25—27. маја (7—9. јуна) 1914. — Синдикални покрет у Србији (1903—1919), Београд, 1958, стр. 25 и 51.

²⁰ У извештају Главне партијске управе X конгресу ССД партије пише: „Партијска управа са задовољством може да саопшти конгресу да је за све време (балканских ратова) уживала највећу моралну подпору и Интернационалног бироа и целе Социјалистичке интернационале...“. — Извештај ГПУ X конгресу ССДП, Историјски архив КПЈ III, 279—280.

²¹ Прилог бр. 4. — Умножено циркуларно писмо Међународног социјалистичког бироа, упућено од стране К. Ојсманса, његовог секретара,

Ставове које су Међународни социјалистички биро и партије Друге интернационале и њихови лидери заузимали у току балканских ратова према рату 1913. године и политичку подршку коју су они пружили ССДП и другим балканским социјалдемократским партијама, обрадићемо другом приликом.

5. априла 1914. (по новом календару) свим партијама учлањеним у Другу интернационалу (на француском).

Међународни социјалистички биро
Брисел, 5. марта 1914.

Примили смо од Социјалдемократске партије Србије, њеног одржаног конгреса, следећи телеграм:

Наши братски поздрави.

За Извршни комитет

Кам. Ојсманс,
секретар

Десети конгрес Социјалдемократске партије Србије, прихватајући са великим захвалношћу излагање Главне партијске управе (de son Comité Central parmanant) у погледу моралне и материјалне подршке коју су нам пружиле братске партије у тако тешким данима ратних пустошња на Балкану, види у томе доказ дубоких осећања међународне солидарности пролетаријата. Конгрес потврђује да је наша партија увек остала верна принципима међународног социјализма и да ће и у будуће остати таква својом акцијом, у пуној идејној сагласности у борби за међународну социјалдемократију. Он моли Међународни социјалистички биро да буде пред братским партијама тумач захвалности и ових убеђења српске радничке класе.

Да живи међународна солидарност пролетаријата!

За партију
Д. Лапчевић, секретар

И на овом писму налазимо четвртасти уоквирени печат МСБ-а са датумом, описан у прилогу бр. 2.

Свежањ оригиналних умножених примерака циркуларног писма на француском, немачком и енглеском у архиви К. Ојсманса. Цитирани телеграм Д. Лапчевића послат 13. фебруара 1914 (Деловодни протокол МСБ-а бр. 11316).

**FINANCIAL ASSISTANCE OF SOCIALIST INTERNATIONAL TO
SERBIAN SOCIAL DEMOCRATIC MOVEMENT DURING
BALKAN WARS**

During the Balkan wars (1912—13), the Serbian Social Democratic Party (S.S.D.P.) and the trade unions upon which it relied remained without financial resources as a result of the mobilization of their members. This, among other things, jeopardized the publication of *Radničke novine* (Workers' Newspaper), the main organ of the party and the trade unions.

That was why on 24 December 1912, D. Lapčević, the party's wartime secretary, asked the Bureau of the Socialist International for a loan which the party and the trade unions would use after the war to alleviate its effects; 'for the struggle against chauvinism and barbarism inflamed by the war, and also against intensified militarism'; for the publication of *Radničke novine* and the payments due on a loan for the purchase of a socialist Workers' Centre. On 25 December 1912, the S.S.D.P. also referred to the social democratic parties of Germany and Austria.

K. Huysmans, the Secretary of the Bureau of the Socialist International, forwarded the requests sent by D. Lapčević and I. Sakazov, of the Bulgarian Tesniaki ('diehard') Socialists, to the member parties in the form of the special circular No 1 of 8 January 1913.

Financial assistance was sent to the S.S.D.P. through the Bureau or directly by the socialist parties of Belgium, Finland, Great Britain (Labour Party and trade unions), the United States (and its national sections). The socialist parties of Sweden and Denmark postponed the sending of assistance until after the war. The socialist parties of France and Switzerland sent assistance intended for all socialist parties in the Balkans.

Until the end of 1913, the S.S.D.P. received a total of 10,200 gold francs through the Bureau. Assistance on an individual basis was sent or promised by the social democratic parties of Germany, Austria and Romania.

From the financial assistance raised by the International Trade Union Secretariat, the Main Workers' Union of Serbia received a total of 30,000 gold dinars.